

Azərbaycan heykəltəraşlığında Heydər Əliyev dühası

Dünya heykəltəraşlığında şəxsiyyət mövzusunun mühüm yer tutması məlum faktır. Prinsip etibarilə bu heykəltəraşlıqda şəxsiyyət probleminin hələ antik dünyadan başlamış gündəmə gətirilməsi və müsbət həlli ilə bağlı idi. Eyni problem Azərbaycan heykəltəraşlığında da müsbət həll edilməsi müşahidə olunmaqdadır. Bununla belə, qeyd etməyə ehtiyac var ki, insan şəxsiyyəti mövzusunda müraciət baxımından Azərbaycan heykəltəraşlığının uğurları, əsasən, müstəqillik dövrü ilə bağlıdır. Başqa sözlə, müstəqil dövlətçiliyimizin Azərbaycan incəsənətinə yeni uğurlar qazandırması heykəltəraşlıq sahəsində də diqqəti cəlb etməkdədir. Bəli, məhz müstəqil dövlətçiliyimiz tarixində qüdrətli heykəltəraşlarımızın öz yaradıcılıqlarında görkəmli dövlət, elm və sənət xadimləri mövzusunda ardıcılıq olaraq müraciət etdiklərini görürük. Bu sırada Azərbaycan heykəltəraşlığında Heydər Əliyev mövzusunda monumental əsərlərin yaradılmasını məxsusi qeyd etməyə ehtiyac vardır.

Azərbaycan heykəltəraşlıq sənətində özünəməxsus yer tutan, professional heykəltəraşlıq sənətinin inkişafında mühüm işlər görmüş Natiq Əliyev kimi tanınmış bir heykəltəraşın, Heydər Əliyev obrazını bir neçə dəfə yaratması da, onun şəxsiyyətinin və xidmətlərinin Azərbaycan heykəltəraşlığına olan təsiri və mənevi dəyərini göstərməkdədir. Bu heykəllər, Azərbaycanla bərabər digər ölkələrdə də yer almış və Heydər Əliyevin dünya miqyasında necə böyük bir lider olması təcəssüm etmək baxımından olduqca əhəmiyyətli rol oynamışdır.

Kiyevdəki Heydər Əliyev heykəlinin açılışının 2004-cü ildə qoyulması, Dahi Öndər Heydər Əliyevin Ukrayna ilə olan münasibətlərinin və dostluğunun bir ifadəsidir. Heydər Əliyev Ukrayna ilə tarix boyu dostluq münasibətlərinin qorunması üçün daima əmək sərf etmişdir. Bu heykəl, iki ölkə arasındakı münasibətlərin və Heydər Əliyevin Ukrayna ilə olan möhkəm bağlarının bir simvolu olaraq əhəmiyyətli yer tutmaqdadır.

Heydər Əliyev heykəli, heykəltəraşın özünün mükəmməl heykəltəraşlıq bacarığının ifadəsi olaraq yaradılmış bir əsərdir. Kompozisiya və detallarda əsərə verilir diqqət, heykəlin heyranlıq doğurduğunu və təsirli bir təsviri ilə nəticələnməmişdir.

Heykəltəraşın qranit kürsü və tunc heykəl arasında uğurlu bir əlaqə yaratması, obrazın güclü və məğrur duruşunu vurğulamağa kömək edir. Heykəltəraş heykəlin plastik ifadəsi, onun nişanelərini əks etdirmiş, yeniləmiş və qüdrətli rəhbərin xüsusiyyətlərini göstərməyə nail olmuşdur. Bu nişanelər Heydər Əliyevin liderlik keyfiyyətlərini, dayanılmazlığını və iradəsini yansıdır.

Heykələ yaxınlaşdıqca, tamaşaçılar Heydər Əliyevin üzündəki nuranilik nişanelərini və diqqətçəkici baxışlarını daha da hiss edirlər. Bu, onun şəhürlü, şəffaf liderlik tərzini, xalqının sevgi və hörmətini simgəleyir. Heykəl, tamaşaçılara Heydər Əliyevin ruhunu, vizyonunu və fədakarlığını hiss etdirərək, şəhərin atmosferində daha da qüdrətli bir təsir yaradır.

Bu heykəl, Heydər Əliyevin dəyərli xatirəsinin saxlanması və

onun yaşadığı dövrün əzəmətinə ifadə etmək üçün əsaslı bir simvol kimi xüsusi yer tutur. Tamaşaçılar heykələ baxdıqlarında Heydər Əliyevin vətəne olan sevgisini, liderlik ruhunu, ölkəsinə olan xidmətlərini və tərəqqi yolunda apardığı mühüm fəaliyyətini hiss etməyə nail olurlar.

Natiq Əliyev heykəllərində Heydər Əliyev obrazını da müxtəlif mərhələlərdə inkişaf etdirərək, onun psixoloji baxımdan zənginləşdiyini vurğulayır. Eskizlərdən son variantlara qədər olan yaradıcı prosesdə, heykəltəraş obrazın ifadəsini, plastik şərhini, duruşunu və geyim formasını bir neçə dəfə dəyişdirir. O, obrazın əhəngdar addımları, əllərin vəziyyəti və digər hərəkətlərini təbiətə uyğun şəkildə uyğunlaşdırmaq üçün uzun müddət sərf edir. İşin nəticəsində obrazın ümumilikdən uzaq, tefərrüatlaşaraq monumentallığın əldə edilməsi məqsədinə varılır.

Əsərlərinin digər ölkələrin paytaxtlarında ucaldılması, Natiq Əliyevin beynəlxalq səviyyədə də tanınmasını, professional bir heykəltəraş olduğunu göstərir. O, yaradıcılıqlı ilə bizləri obrazın əsasına diqqətlə baxmağa sürükləyir və portretlərinə bədii xüsusiyyətləri cəlbədiici şəkildə ifadə etməyə çalışır.

Natiq Əliyev, Azərbaycanın Xalq rəssamı kimi, yaradıcılığında Heydər Əliyev obrazına dəyərli bədii tutulma yanaşmışdır. Heykəltəraşlıq sahəsində, xüsusən monumental heykəltəraşlıqda, Natiq Əliyevin sənəti hiss olunmaqdadır.

Natiq Əliyevin 2005-ci ildə yaratdığı və Sumqayıt şəhərinin mərkəzində yerləşən Heydər Əliyev heykəli qırmızı mərmər postament üzərində ucaldır. Bu monumental heykəldə Heydər Əliyev, özünəməxsus şüx qamətli, iti nəzərləri və qətiyyətli diqqətli cəlb edir. Abidədə, Azərbaycanın dövlət qərbi təmsil olunan kürsülük yerləşir. Heydər Əliyev bu kürsülük üzərində qərarlaşaraq Azərbaycanın konstitusiyasına əl basmaq və xalqa bir olaraq

Azərbaycanın müstəqilliyinin əbədli və dönməz olacağına inam və qətiyyət nümayiş etdirməkdədir.

Natiq Əliyev, tamaşaçının diqqətini sətirəlti mənalara cəlb etməyə çalışır. Heydər Əliyevi müasir Azərbaycanın qurucusu, ilk demokratik konstitusiyasının müəllifi kimi təqdim edir. Abidədə heykəltəraş tərəfindən Azərbaycanın gələcək taleyini müdrikcasına gören böyük dühanın nəzərləri irəliyə dikilmişdir. Postamentin düzbucaqlı forması etirazdakı yaşayış binalarının bədiikonstruktiv quruluşu ilə uyğunluq təşkil edir.

Gürcüstanın paytaxtı Tbilisidə heykəltəraşın yaratdığı büst-abidə, fəza-məkan həllindən gələn möhtəşəmlik hissini təqdim edir. Bu abidə görkəmli dövlət xadiminin müdrikliyi və mübarizliyini özündə birləşdirən mükəmməl monumental həlli ilə yadda qalır. Büst, Tbilisi şəhərinin izdihamlı küçələrində birində, Kür çayının bir qədər uzağında, kiçik bir bağçada şaquli kürsü üzərində yüksəlir.

Abidənin yaddaqalan forma-biçimi və estetik üslubu, gözənilməz və yaxın olan elementlərin birləşməsinə diqqət çəkir. Uzaqdan görünən abidənin silüetində ifadəlilik hissi, plastik formaların bir-birinə uyğunlaşmasının nəticəsidir. Bu, heykəltəraşın obraz yaratma prosesindəki inceliklər və həqiqətə uyğunluğunu göstərir.

Xalq rəssamı Ömer Eldarovun da yaradıcılığında Heydər Əliyev obrazı, onun zəngin yaradıcılıq bioqrafiasının əsasını təşkil edir. Ömer Eldarov Azərbaycan Milli Elm Akademiyanın və Rusiya Rəssamlik Akademiyasının heçyi özünü olaraq tanıyır. O, "Şərəf nişanı", "Qırmızı Əmək bayrağı" və "İstiqbal" ordenləri ilə təltif edilmiş böyük sənətkardır.

Ömer Eldarov Heydər Əliyevin 1987-ci ildə Sosialist Əməyi Qəhrəmanı fəxri adına layiq görüldükdən sonra Naxçıvan şəhərindəki büstünü yaratmışdır. Ömer Eldarov Hey-

dər Əliyev obrazını birbaşa canlı naturadan mükəmməl şəkildə hazırlamışdır. Heydər Əliyev və Ömer Eldarov bir-birini gənlik illərindən tanıyırdılar və bu səmimi münasibət, Ömer Eldarovun ilk büstünün uğurlu bədii həllinə nail olmasına imkan verdi.

Ömer Eldarov Ümummilli Liderin vəfatından sonra bir neçə xatirə abidəsinin də müəllifidir. Bunlar arasında Bakıdakı Ali Hərbi Neft Məktəbinin qarşısında general geyimindəki heykəli, Qobustan rayonunda Heydər Əliyev parkında və Fəxri xiyabanda ucaldılan qəbirüstü abidəni, həmçinin Türkiyənin Qars şəhərindəki abidəni xüsusi qeyd etmək lazımdır. Ömer Eldarovun Heydər Əliyevi əbədi şəkildə anmaq üçün seçdiyi bu obrazlar, liderin yaşadığı anıları və özəlliklərini doğru şəkildə təmsil edir.

Ömer Eldarovun "Kaspi" qəzetinə verdiyi müsahibəsində ifadə etdiyi üzrə, Heydər Əliyev sağlığında öz heykəlinin ucaldılmasını birmənalı olaraq razılıq vermişdir. Ancaq bir istisna hal var idi: O, ikinci dəfə SSRİ Ali Soveti tərəfindən Sosialist Əməyi Qəhrəmanı fəxri adına layiq görüldüyü vaxtda, Vətəninə heykəlinin ucaldılmasına razılıq verməli idi. Çünki bu kimi fəxri ada ikinci dəfə layiq görülmənin doğulduğu şəhərlərdə heykəlinin qoyulması dövlət sərəncamına əsaslanırdı. Hər bir məqam öncədən düşünülmüşdü, heykəlin ölçüləri və materialı.

Ömer Eldarovun qeyd etdiyinə görə, Heydər Əliyev çox intizamlı bir dövlət xadimi olduğu üçün, heykəlinin doğru formada işlənməsinə önəm verirdi. Bir müddət sonra Ömer Eldarov Heydər Əliyev tərəfindən öz kabinetində qəbul edilmiş və Heydər Əliyev ona Moskvadan heykəlin işlənməsi ilə bağlı çoxlu təklif aldığı bildirdi. Ancaq Heydər Əliyev özünü istəyinə əsasən, yalnız onu yaxşı tanıyan yerli heykəltəraşın heykəlini işləməsinin doğru olduğunu söylədi. Ömer Eldarov ona minnətdarlığını bildirərək böyük bir səmərə ilə çalışacağını bildirdi. Ömer Eldarovun Heydər Əliyevi naturadan işləmək istədiyini bilən Heydər Əliyev, eyni zamanda, Brejnev və Kosiqinin heykəllərinin də naturadan işləndiyini bildirdi. Ona görə də, Heydər Əliyev naturadan işləməsi halında nəticənin daha uğurlu olacağını düşündü.

Ömer Eldarov, Heydər Əliyevin Fəxri Xiyabandakı qəbirüstü abidəsinin 2004-cü ildə yaradaraq dostluq borcunu yerinə yetirdi. Abidə, 4 metr hündürlüyündə və qranitdən hazırlanan möhtəşəm bir heykəldir. Heydər Əliyevin statik duruşu, abidənin daha təsirli və monumental görünməsinə səbəb olur. Ömer Eldarov, memorial abidəni kompleks şəkildə təqdim edərək Azərbaycan üçün, Azərbaycan xalqı üçün gördüyü hər bir xeyirxah əməlini bu abidədə göstərmişdir.

Heykəlin arxa fonunda, ucaldılan qaya parçası ilə birlikdə, Azərbaycan Respublikasının xəritəsi qabarıq formada mükəmməl şəkildə işlənmişdir. Bu, Ömer Eldarovun ziyarətçilərə göstərmək istədiyi ideyanı tamamlayır. Bu element, ziyarətçilərə "Heydər Əliyev və Azərbaycan" bütünlüyünün nümayiş etdirir.

Heydər Əliyevin vaxtı ilə yaşadığı evin giriş divarında hazırlanan baryef xatirə lövhəsi də heykəltəraş Ömer Eldarov tərəfindən 2008-ci ildə hazırlanmışdır. Bu baryef lövhədə aşağıdakı sözlərə yer verilmişdir: "Azərbaycan xalqının Ümummilli Lideri, müasir Azərbaycan dövlətçiliyinin banisi, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əlirza oğlu Əliyev 1962-1982-ci illərdə bu evdə yaşamışdır". Bu xatirə lövhəsi, Heydər Əliyevin yaşadığı evin tarixi əhəmiyyətini vurğulayır və ziyarətçilərə onun liderlik və xidmətləri haqqında dəyərli məlumatlar verir.

2013-cü ilin 7 may tarixində Milli İncəsənət Muzeyində Heydər Əliyevin 90 illik yubileyinə həsr olunan sərgidə Ömer Eldarovun 2012-ci ildə ağ mərmərdən hazırladığı "Heydər Əliyevin portreti" əsəri sərgilənmişdir. Bu portret, Heydər Əliyevin xarakterini aydın və dolğun şəkildə yansıtmaya baxımından mühüm bir heykəltəraşlıq nümunəsidir. Heykəltəraş Ömer Eldarov bu əsərdə, Ümummilli Liderin möhkəmliyini, mübarizəkə ruhunu və liderlik vasitələrini ifadə etməyə çalışmışdır. Heydər Əliyevin portreti, onun xarakteristik xətti və dövlət xadimi kimi oynadığı rolun vurğulanması ilə birlikdə, onun Azərbaycanın dövlətçilik və milli inkişafına verdiyi böyük töhfəyi təmsil edir.

Böyük düha Heydər Əliyev, Azərbaycanın Ümummilli Lideri və müasir Azərbaycan dövlətçiliyinin banisi kimi Azərbaycan heykəltəraşları üçün böyük bir yaradıcılıq mənbəyidir. Bu əsada Heydər Əliyevin şərəfinə və xatirəsinə bir çox heykəl abidələr yaradılmışdır.

Xüsusilə qeyd etməliyə ki, Heydər Əliyevin heykəlləri, onun xarakterini və millətine olan qayğısını ifadə edir. Azərbaycan heykəltəraşları Heydər Əliyevə həsr etdiyi monumental heykəltəraşlıq nümunələrində onun şəxsin sevdüyü və hörmət etdiyi insana yaşayış şəkildə emosional və ifadəli üslubunu təsvir edirlər.

Heydər Əliyev dühası, Azərbaycan heykəltəraşlığının mühüm bir parçası kimi, milli bərabərliyin və Azərbaycan xalqının liderinə olan bağlılığın simvolu olmaq baxımından müstəsna əhəmiyyətə malikdir. Heydər Əliyevə həsr olunan monumental heykəltəraşlıq nümunələri onun düşüncələrini, liderlik keyfiyyətlərini və milli identifikasiya qüdrətini əks etdirməklə bərabər Heydər Əliyev və Azərbaycan xalqı arasındakı sonsuz bağlılığı ifadə etmə baxımından da mühüm yer tutmaqdadır.

Bəli bu gün, Dahi Öndərin yüzlərlə, bəlkə də minlərlə portreti yaradılır. Əlbəttə, onların heç də hər biri bədii-texniki səviyyə baxımından mükəmməl yaradıla bilməz. Lakin Ulu Öndərin böyük sənətkarlığına, həmçinin böyük sevgi, ehtiramla yonulmuş heykəlləri yətinəcər və bu dəyərli əsərlərin sayı gündən-günə artmaqdadır. Ümid edirik ki, gələcək tədqiqatlarda Azərbaycan heykəltəraşlığında Heydər Əliyev mövzusu, Ulu Öndərin işıqlı xatirəsinə həsr edilmiş əsərlərin daha böyük hissəsini əhatə edəcəkdir.